

Taal- en spraak- problemen bij kinderen

FENC

Voor contactgegevens van
de **audiologische centra**
kijk op **www.fenac.nl** of
bel met 030 - 276 99 02.

Colofon

Dit is een uitgave van
Taakgroep Voorlichting FENAC
Postbus 222, 3500 AE Utrecht

Telefoon 030 - 276 99 02

Internet www.fenac.nl

E-mail info@fenac.nl

Tekst: Isabel Timmers, PIM\Tekst & Uitleg

Ontwerpen druk: Drukkerij Badoux, Houten

Uitgave november 2018,
13de druk

Niets uit deze uitgave mag worden
gereproduceerd door middel van boekdruk,
foto-offset, microfilm of welk ander medium
ook, zonder schriftelijke toestemming van
de Federatie van Nederlandse
Audiologische Centra (FENAC).

Inhoudsopgave

Taal is van levensbelang	3
Hoe verloopt de taal- en spraakontwikkeling?	4
Als de taal- en spraakontwikkeling niet goed verloopt	7
Waarom komen praten of taal niet goed op gang?	8
Wat kan het Audiologisch Centrum doen?	12
Wat gebeurt er na het onderzoek?	14
Wat kunt u zelf doen?	15
Wegwijzer	22
FENAC voorlichtingsmateriaal	23

Vooraf

In deze brochure leest u hoe de taal- en spraakontwikkeling bij kinderen verloopt, maar ook waardoor kinderen hier problemen mee kunnen hebben. U leest wat het Audiologisch Centrum (AC) voor u kan doen als uw kind problemen heeft met de taal- of spraakontwikkeling. Tot slot vindt u in deze brochure veel tips om uw kind hierbij te helpen.

Heeft u nog vragen? Achterin deze brochure vindt u een handige wegwijzer met adressen en websites.

Taal is van levensbelang

Taal is belangrijk voor kinderen om de wereld om hen heen te leren begrijpen en er actief aan deel te nemen. Taal heb je nodig om nieuwe dingen te kunnen leren. We kunnen met taal denken over het hier en nu, over het verleden en de toekomst. We begrijpen door taal beter wat er gebeurt. En we kunnen met taal ook zelf invloed uitoefenen op onze omgeving: antwoord geven, een vraag stellen, afspraken maken, commentaar

Hoe verloopt de taal- en spraak-ontwikkeling?

geven, gevoelens uitspreken, je mening geven. Taal helpt om in contact te komen met anderen.

Kinderen en taal- en spraak-ontwikkeling

Bij kinderen ontwikkelen spraak en taal zich in grote lijnen in dezelfde volgorde. Dit past bij de lichamelijke, verstandelijke, sociale en emotionele ontwikkelingsfase van de leeftijd. Het tempo kan per kind verschillen.

Wat als het niet goed gaat?

Als taal en spreken bij een kind niet goed op gang komen, is dat een risico voor de hele ontwikkeling. Kinderen kunnen dan minder goed duidelijk maken wat ze willen, kunnen anderen minder goed begrijpen en hebben daardoor minder mogelijkheden om nieuwe dingen te leren. Bovendien verloopt hierdoor het contact met andere mensen lastiger. Zonder goede taal- en spraakontwikkeling kan een kind geïsoleerd raken. Dan kan het nodig zijn om te onderzoeken wat het probleem precies is en welke behandeling het kind nodig heeft. Het Audiologisch Centrum (AC) kan u en uw kind hierbij helpen.

Kinderen leren taal en spraak in contact met hun omgeving. Dit begint al vanaf de geboorte. Het eerste huilen en de brabbel-geluidjes ontstaan vanzelf. De omgeving reageert daarop, wat het kind stimuleert om deze geluidjes vaker te maken. Kinderen leren luisteren, gaan nadoen en onderzoeken. Langzaam leren zij ook taal gebruiken. Dit loopt samen met andere ontwikkelingsgebieden, zoals motoriek, de ontwikkeling van het denken en de sociaal-emotionele ontwikkeling.

Taal en spraak zijn nauw met elkaar verweven. Daarom hebben we het ook over taal- en spraakontwikkeling.

- **Taalontwikkeling** heeft te maken met het leren begrijpen en gebruiken van woorden en zinnen.
- **Spraakontwikkeling** wordt bepaald door de controle die kinderen hebben over hun tong-, lip- en gehemeltepijpen. Ook de mate waarin ze verschillen tussen spraakklanken kunnen waarnemen en nazeggen bepaalt deze ontwikkeling.

Hoe de taal- en spraakontwikkeling van een kind verloopt, merkt de omgeving vooral aan het praten. Kinderen begrijpen meestal veel meer dan ze zelf kunnen zeggen. Hun taalbegrip is vaak groter dan hun taalproductie, zo noemen we dat in vaktermen. Kinderen laten zien dat ze iets begrijpen door antwoord te geven op een vraag, een actie uit te voeren na een opdracht of via lichaamstaal. Soms gebruiken ze een woord dat ze zelf nog niet volledig begrijpen, maar door de reacties uit hun omgeving leren ze vanzelf wat het precies betekent.

De taal- en spraakontwikkeling verloopt grofweg via de volgende fases:

0 - 1 jaar

Baby's beginnen al vroeg met lachen en kijken naar hun ouders. Dit is een eerste vorm van communicatie. Ook maken ze al in de wieg geluidjes en huilen ze. Eerst gebeurt dat toevallig, als een reflex: de baby ademt uit en er komt een geluid mee, hoog of laag. Afhankelijk van de stand van de mond, tong en lippen worden die geluiden 'ehh', 'oh', of 'ah'. De baby hoort dat zelf ook en gaat het nog eens proberen, steeds bewuster. Als het mondje meer bewegingen kan maken, komen er klanken bij: 'ppp' en 'rrrr' en 'brrr'. Een baby beleeft daar veel plezier aan. Het merkt bovendien dat de vader en moeder er op reageren. Dat moedigt aan om meer geluidjes te maken. Zo gaan de geluidjes over in brabbelen, zoals: 'bababa' of 'gagaga'. De

klanken gaan steeds meer lijken op wat de baby in zijn omgeving hoort. Dit noemen we ook wel sociaal brabbelen.

1 - 2 jaar

Vanuit het brabbelen ontstaan de eerste echte woordjes. Het kind heeft dan geleerd dat een bepaalde reeks klanken hoort bij iets wat het ziet of voelt. Het leert dat b-a-l staat voor bal, dat ronde ding waar ze zo fijn mee spelen. Door te wijzen en gericht te kijken vraagt het kind aan de volwassene om zaken te benoemen. Zo leert het steeds meer woordjes. Het kind wijst met zijn handje naar de beker, zijn gezicht laat zien wat hij wil. Het begint met een enkel woordje en aan de intonatie horen zijn ouders wat de bedoeling is. Bijvoorbeeld:

Dinke = Ik wil drinken.

Kijk = Ik heb hier een mooi papiertje.

Auto! = De auto is op de grond gevallen en ik wil hem nú hebben.

Ook beginnen kinderen kleine zinnetjes te begrijpen en te reageren op hun naam. Het kind kan in deze fase met een woord zeggen wat het ziet, maar het kan ook iets vragen of commentaar leveren op waar het mee bezig is. En het kind maakt zelf tweewoordzinnen zoals:

Papa komen = Papa, kom je met me spelen?

Isse hond? = Waar is mijn knuffelhond?

2 - 4 jaar

Het kind leert in deze periode snel veel nieuwe woorden: de woordenschat breidt zich uit. De zinnen worden langer en vollediger. Het kind ontdekt dat het zelf zinnen kan vormen aan de hand van taalregels. Dat gaat nog niet foutloos, omdat het kind de regels nog niet helemaal begrijpt of omdat het een regel te strikt toepast. Bijvoorbeeld: *'ik heb hard e loopt'*.

Een kind gebruikt nu niet alleen zelfstandige naamwoorden en werkwoorden, maar ook voorzetsels, zoals 'in', 'op', 'bij'. Het kan vragen stellen en gebruikt persoonlijk vornaamwoorden zoals 'ik', 'jij' en 'wij'. Kinderen kunnen in deze fase echt al een klein gesprekje voeren met volwassenen. Ze leren dingen te vertellen die ze meemaken. Ook beginnen ze langere zinnen en verhaaltjes te begrijpen. Ze gebruiken de taal om iets te bereiken: aandacht, informatie, actie, hulp.

4 - 7 jaar

Van 4 tot 7 jaar vindt de verfijning van de taal en het spreken plaats. De taal gaat steeds meer lijken op die van volwassenen. Met 5 jaar kan het kind bijna alle klanken en combinaties van klanken uitspreken: *'En toen gingen we met de auto. En toen mocht ik een ijsje'*. De zinnen worden goed gevormd en het kind maakt meer samengestelde zinnen.

In deze periode gaan taal en denken elkaar steeds meer stimuleren: omdat het kind over meer taal beschikt, kan het beter denken. Het kind kan beter praten, omdat het steeds meer ideeën ontwikkelt. Praten en denken gaan allebei in een stroomversnelling vooruit. Soms is het kind in zijn denken verder dan in zijn praten. Het struikelt over de woorden en zinnen om te kunnen zeggen wat het denkt.

Het taalbegrip wordt steeds beter, kinderen snappen lange en samengestelde opdrachten en langere verhaaltjes. Soms gebruiken kinderen woorden die ze nog niet goed begrijpen. Bijvoorbeeld: Muriel heeft een bord eten uit haar handen laten vallen:

'Mama, mama, het was een per ongeluk!'

Als de taal- en spraakontwikkeling niet goed verloopt

Niet alle kinderen gaan vanzelf praten. Sommige kinderen praten later dan anderen. Ook zijn er kinderen bij wie de taal- en spraakontwikkeling niet echt doorzet: na de eerste woordjes komen er geen nieuwe meer bij. Ouders merken soms dat kinderen de taal niet goed begrijpen of geen antwoord kunnen geven op korte vragen. Als kinderen iets ouder zijn, valt bijvoorbeeld op dat de zinnen heel kort zijn of niet helemaal kloppen. Deze kinderen kunnen moeite hebben om een verhaaltje te vertellen. Of het kind spreekt niet goed verstaanbaar.

Onzekerheid

Heeft een kind een verstoorde taal- en spraakontwikkeling, dan begrijpen de ouders en/of anderen het kind niet altijd. Dat voelt ongemakkelijk, je wilt je kind graag begrijpen. Als de communicatie en het contact niet meer vanzelfsprekend verlopen, geeft dit veel ouders een gevoel van onzekerheid. Het gevaar bestaat dat kinderen minder worden betrokken bij de

dingen die gebeuren. Een volwassene vraagt bijvoorbeeld niet meer wat het kind wil drinken, maar zet zonder te vragen een glas limonade neer.

Joost kan een verhaal tegen ons afsteken waar je niets van kunt maken. Hij begint met de juffrouw op school die iets gezegd heeft, maar zijn verhaal kan overal mee eindigen. Als hij een briefje van school mee krijgt, weet ik tenminste waar het over gaat en dan kan ik hem volgen. Hij wil het graag vertellen, maar hij maakt er zo'n warboel van. Het is sneu voor hem, want hij wordt op die manier vaak niet begrepen.

Geen plezier in praten

Een kind dat zich vaak niet begrepen voelt, kan het plezier in het praten verliezen. Ook kunnen kinderen boos of verdrietig worden, omdat ze zich niet goed duidelijk kunnen maken. Te veel corrigeren kan het kind nog meer ontmoedigen: 'Nee, het is servet, niet verset. Zeg eens: SERVET'. Zo wordt het praten steeds meer beladen en spannend, terwijl het juist nodig is in een ontspannen sfeer de taal en spraak te ontwikkelen.

Waarom komen praten of taal niet goed op gang?

Geen aanwijsbare oorzaak

Bij de meeste kinderen met een taal- en spraakprobleem is er geen duidelijke oorzaak. Soms is er een erfelijke factor, maar niet altijd. De taal- en spraakproblemen staan op zichzelf.

Taalontwikkelingsstoornis (TOS)

Blijft een kind langdurig forse problemen houden in de taal- en spraakontwikkeling, ondanks extra ondersteuning in de vorm van logopedie, dan kan sprake zijn van een taalontwikkelingsstoornis, afgekort TOS. Hiervoor is vaak geen aanwijsbare oorzaak. Soms is sprake van een erfelijke component.

Verminderd gehoor

Kinderen die de taal in hun omgeving niet goed kunnen horen, leren niet hoe ze woorden moeten uitspreken. Zij kunnen slechter verstaanbaar gaan spreken. Ze vangen minder woorden op uit de omgeving en hebben dan ook vaak een kleinere woordenschat dan leeftijdsgenootjes. Hierdoor begrijpen ze de betekenis van woorden en zinnen minder goed. Ze kunnen moeite hebben in het contact met anderen en zich buitengesloten voelen. Ook krijgen ze minder informatie. De algehele ontwikkeling kan hierdoor achter raken.

Een brede ontwikkelingsachterstand

Een kind met een achterstand op andere ontwikkelingsgebieden, zoals de motoriek en het denken, heeft vaak ook een achterstand in de taal- en spraakontwikkeling. Bij dit kind gaat alles een beetje langzamer. Je moet immers eerst bepaalde dingen kennen voordat je er over kunt praten. Bij een brede ontwikkelingsachterstand, is er geen sprake van een geïsoleerd taal- en spraakprobleem. Vaak wordt dan naar een andere instantie verwezen voor verder onderzoek of begeleiding.

Motorische problemen

Voor het spreken zijn heel fijne en snelle bewegingen nodig van mond, tong en lippen. Een kind met problemen in de (fijne) motoriek heeft spieren niet goed onder controle. Als dit het geval is bij de spieren die nodig zijn voor het spreken, dan kan het kind de uitspraak van sommige klanken niet goed voor elkaar krijgen.

Schisis

Een voorbeeld van een ander lichamelijk probleem is een schisis. Dit is een opening in de lip, kaak en/of het gehemelte. Vaak zijn de kaak, het gebit, de lip en of het zachte gehemelte anders gevormd.

Hierdoor maken deze kinderen klanken op een andere manier. Dit kan zorgen voor problemen in de uitspraak.

Wat je ook tegen Bart zegt, het gaat langs hem heen. Alleen als het hém interesseert, merk je dat hij reageert op wat je zegt of waar we zijn. Als wij bijvoorbeeld gaan wandelen, heeft hij geen enkele behoefte aan contact. Ik loop wel tegen hem te kletsen, maar dat is meer voor mij dan voor hem, denk ik wel eens. Alleen als er een hond aankomt dan pakt hij mijn hand want hij is bang voor honden. Dan komen we wat dichter bij elkaar, letterlijk en figuurlijk. Maar daarna is het contact weer weg.

Autisme

Ook voor een kind met autisme kan de taal- en spraakontwikkeling een probleem zijn. Het kind is dan vaak minder gericht op de mensen om hem heen en lijkt weinig plezier te beleven aan het contact en de communicatie met anderen. Ook hierdoor kan de taal- en spraakontwikkeling minder goed op gang komen of zich minder goed ontwikkelen.

Emotionele problemen

In uitzonderlijke gevallen kunnen emotionele problemen er voor zorgen dat een kind niet spreekt of, in bepaalde situaties, niet durft te spreken. Dit kan bijvoorbeeld komen door spreekangst of doordat een kind een trauma-

tische gebeurtenis heeft meegemaakt. Meestal kunnen deze kinderen wel goed spreken, maar doen ze dit niet of niet overal. Soms hebben deze kinderen een taal- of spraakprobleem. Doordat ze zich daar heel erg van bewust zijn, durven ze niet te spreken omdat ze bang zijn toch niet te worden verstaan. Afhankelijk van de aard van de emotionele problemen zoeken we naar een juiste behandeling. Voor kinderen bij wie een taal- of spraakprobleem onder de emotionele problemen schuilt, kan logopedie helpen. Voor kinderen die wel goed kunnen spreken, maar het niet durven, kan psychologische begeleiding nodig zijn.

Aandacht-, concentratie en/of planningsproblemen

Voor de hele taal- en spraakontwikkeling zijn planning, aandacht, concentratie en kunnen luisteren erg belangrijk. Je moet immers een hele zin achter elkaar uitspreken en laten kloppen. Daarbij moet je beoordelen of de ander je volgt. En je moet waar nodig kunnen aanpassen. Een zin of verhaal moet kop en staart hebben, anders wordt het onbegrijpelijk.

Sommige kinderen hebben moeite met het vasthouden van de aandacht. Ze kunnen niet lang luisteren en horen daardoor niet alles wat er wordt gezegd. Deze kinderen nemen minder informatie in zich op. Ze hebben vaak ook minder rust om zelf iets te vertellen of om op de reactie van de ander te letten. Ook kan het omgekeerde het geval zijn: door een minder goed taalbegrip verliezen kinderen in een gesprek sneller de aandacht. Ze hebben dan vaak het begin van de boodschap al niet goed begrepen en haken af bij het luisteren naar de rest van het verhaal.

Jasmijn heeft al een tijdje logopedie, maar blijft slecht praten. Ze kan niet goed vertellen wat ze wil. Ze wijst alles aan of trekt haar ouders mee om iets te laten zien. Dit gaat goed voor eenvoudige dingen, maar soms wil Jasmijn iets anders vertellen. Dit snappen haar ouders niet altijd. Jasmijn wordt dan boos en gooit met haar speelgoed. Haar ouders weten echt niet meer wat ze moeten doen.

Onvolledig taalaanbod

Om een taal te kunnen leren, heeft een kind een goed taalvoorbeeld nodig. Een kind leert de taal meestal door het imiteren van de ouders. Maar als zij zelf de taal niet goed beheersen, dan kan het zijn dat ook het kind de taal niet goed kan leren. Ook als ouders heel weinig praten met hun kind, is dit van invloed op de taal- en spraakontwikkeling van het kind. Het helpt wanneer het kind ook op andere plekken taal krijgt aangeboden, zoals de peuterspeelzaal of school.

Een combinatie van oorzaken

Er zijn ook kinderen bij wie een combinatie van oorzaken speelt, zoals lichte gehoorproblemen, concentratieproblemen én wat fijn-motorische problemen. Op zichzelf hoeven al die problemen niet zo erg te zijn, maar de combinatie kan ervoor zorgen dat de taal- en spraakontwikkeling niet goed op gang komt. Ook andere combinaties kunnen leiden tot taal- en spraakmoeilijkheden.

Meertaligheid

Overal ter wereld groeien kinderen meertalig op. Veel kinderen leren moeiteloos twee of meer talen tegelijk. Net als eentalige kinderen, kunnen ook meertalige kinderen taal- en spraakproblemen hebben. Het aanbieden van meerdere talen hoeft niet de oorzaak te zijn. Wel is het zo, dat je een taal alleen maar goed kunt leren, wanneer je deze taal vaak genoeg en in een goede vorm aangeboden krijgt. Bij twijfels over de taal- en spraakontwikkeling is het van belang om de taalvaardigheid in beide talen te onderzoeken. Ouders die de Nederlandse taal onvoldoende beheersen, krijgen het advies om met hun kind hun moedertaal te spreken, om zo een volledig taalaanbod te bieden. Het is daarnaast natuurlijk ook belangrijk dat de Nederlandse taal wordt aangeboden. Voor volledig advies over de taalkeuze kunnen de medewerkers van het AC u adviseren.

Ivar van bijna vier kan nog niet goed Nederlands praten. Ook begrijpt hij Nederlandse verhaaltjes nog niet. Op de peuterspeelzaal vragen ze zich af of het wel goed gaat met zijn taal. Zijn ouders maken zich geen zorgen, Ivar kan in het Pools lange zinnen maken en begrijpt alles heel goed.

Wat kan het Audiologisch Centrum doen?

Verloopt de taal- en spraakontwikkeling van uw kind niet soepel of heeft u twijfels of het goed gaat? Dan is het raadzaam uw kind te laten onderzoeken. Een huisarts of een medisch specialist - zoals een keel-, neus- en oorarts (kno-arts) of kinderarts - kan u verwijzen naar een Audiologisch Centrum (AC). Daar wordt onderzoek gedaan naar de spraak, de taal, de communicatieve vaardigheden, het gehoor en indien nodig de verdere ontwikkeling van uw kind.

Het onderzoek geeft u:

- beter zicht op de taal- en spraakproblemen
- handvatten om de communicatie met uw kind te verbeteren
- gericht advies om de ontwikkeling van uw kind te stimuleren.

Compleet beeld

Bij het AC kijken we samen met u als ouders naar uw kind, om een zo compleet mogelijk beeld te krijgen van de eventuele problemen. Er is een multidisciplinair team met een logopedist, een psycholoog of orthopedagoog, een audioloog en vaak een maatschappelijk werker. Ook een taal- en spraakpatholoog/linguïst kan deel uitmaken van het team. Met toestemming van u als ouders kan het team ook informatie opvragen bij bijvoorbeeld de peuterspeelzaal, school of een hulpverlenende instantie waar uw kind al bekend is. Op die manier proberen we een zo goed en compleet mogelijk beeld te krijgen van uw kind en diens omgeving. Dit helpt bij het geven van een advies dat past bij de hulpvraag.

Het onderzoek kan bestaan uit:

- Een gesprek met de ouders over de ontwikkeling van hun kind en hun zorgen daarover.
- Een gehooronderzoek. Door het aanbieden van geluiden en het observeren van de reactie van uw kind hierop, beoordelen we het gehoor van uw kind.
- Een onderzoek van de spraak en/of taal door een logopedist.
- Een beoordeling van de gehele ontwikkeling van uw kind door een psycholoog of orthopedagoog (indien nodig).

Eerst wordt onderzocht of het gehoor van uw kind voldoende is voor een normale taal- en spraakontwikkeling. Is dat zo, dan onderzoekt de logopedist of er sprake is van taal- en spraakproblemen. Bij een kind dat met meerdere talen opgroeit, kijken we zo goed mogelijk naar de moedertaal. Hiervoor kan een tolk worden ingeschakeld. Zo probeert de logopedist te beoordelen of zich alleen in de Nederlandse taal of ook in de moedertaal problemen voordoen. Als dit nodig is, bekijkt de psycholoog of orthopedagoog of er zich naast de taal- en spraakproblemen ook nog op andere ontwikkelingsgebieden problemen voordoen en of die met elkaar te maken hebben.

Advies

De onderzoekers bespreken samen de resultaten van de onderzoeken, de informatie van ouders en de gegevens over de gehele ontwikkeling. De uitslagen van deze onderzoeken worden vervolgens besproken met u als ouders leiden tot een advies over een mogelijke behandeling, begeleiding of verwijzing. Soms is hierbij ook een maatschappelijk werker betrokken.

Hangen de taal- en spraakproblemen samen met andere problemen in de ontwikkeling, dan zoeken de medewerkers van het Audio-logisch Centrum in overleg met ouders naar een passend vervolg. Het AC blijft altijd beschikbaar voor overleg en advies bij de taal- en spraakproblemen.

Wat gebeurt er na het onderzoek?

Taal stimuleren

Als de problemen niet heel groot zijn en ouders geen grote zorgen hebben, kan het zijn dat u alleen advies krijgt over hoe de taal- en spraakontwikkeling van uw kind te stimuleren. Daarna volgt meestal na enkele maanden een terugzien/herhalingsonderzoek of telefonische controle.

Logopedie

Veel kinderen met een taal- en spraakprobleem worden voor behandeling verwezen naar een logopedist. Dit is een deskundige op het gebied van spreken, taal, gehoor en stem. De logopedist gebruikt in de

behandeling vaak spelletjes en speelgoed zodat uw kind meestal graag meedoet en zijn best doet. Op een speelse wijze worden allerlei oefeningen gedaan waardoor de taal en spraak van uw kind kunnen verbeteren. Ook de ouders kunnen adviezen krijgen om thuis taal en spraak te stimuleren.

Speciale peutergroep

Jonge kinderen met een zeer ernstig probleem in de taal- of spraakontwikkeling hebben soms intensieve hulp nodig. Voor deze kinderen zijn er speciale peutergroepen die zich richten op de taal- en spraakontwikkeling. De kinderen krijgen hier veel taalstimulering in kleine groepjes. En de ouders leren hoe ze de ontwikkeling van hun kind thuis het beste kunnen stimuleren.

Wat kunt u zelf doen?

Een speciale school of ambulante begeleiding

Zijn de taal- en spraakproblemen ernstig en hardnekkig, dan is logopedie alleen niet altijd voldoende. Kinderen hebben soms moeite om de uitleg van de leerkracht te volgen door een beperkt taalbegrip of wanneer ze de taal niet goed kunnen onthouden. Ook kunnen ze vaak niet goed antwoord geven op de vragen of kunnen ze niet goed duidelijk maken wat ze willen vertellen aan de leerkracht. Hierdoor is het moeilijk om de diverse vakken te begrijpen. Ook het contact met klasgenootjes kan verstoord raken. In dat geval kan voor de leerling extra ondersteuning worden aangevraagd. Dit noemt u ambulante begeleiding. Er zijn ook speciale scholen voor kinderen met taal- en spraakproblemen, waar veel extra aandacht is voor de taal- en spraakontwikkeling en rekening wordt gehouden met het taalniveau van het kind.

Voor plaatsing op een speciale school of voor ambulante begeleiding moet een kind voldoen aan een aantal voorwaarden. Het AC kan een deel van de gegevens aanleveren die nodig zijn voor het aanvragen van deze begeleiding en informatie geven over de aanmeldingsprocedure bij de instelling in uw regio.

Naast alle specialistische hulp gericht op het behandelen van de taal- en spraakproblemen, is het heel belangrijk dat u ook zelf extra aandacht besteedt aan de taal en spraak van uw kind. Door de dag heen zijn er veel momenten waarop ouders en verzorgers de taal- en spraakontwikkeling kunnen stimuleren. Een ontspannen sfeer en samen plezier beleven zijn daarbij heel belangrijk, want in die situatie leren kinderen het meest. Hier volgen tips die u daarbij kunnen helpen. Waarschijnlijk doet u die voor een deel al. Kijk wat er het beste past bij u en uw kind.

Neem de tijd

Besef dat de reden dat uw kind niet goed praat niets te maken heeft met luiheid, gemakzucht, geen zin hebben of onwil. Het kan het gewoon niet. Het gaat dus niet om niet willen, maar om niet kunnen. Een kind dat moeite heeft met praten, heeft meer tijd nodig om u iets duidelijk te maken. En u heeft meer tijd en geduld nodig om het te begrijpen. Een kind met een taal- en spraakprobleem heeft tijd nodig om alle woorden goed te kunnen verwerken en vormen. Geef uw kind de tijd om uit te praten, praat zelf in een rustig tempo en laat af en toe een pauze vallen. Geef ook tijdens het eten aan tafel bewust ruimte aan een kind met taal- en spraakprobleem om iets te vertellen. Vaak

vallen deze kinderen stil als anderen (in een groep) sneller of makkelijker praten. Door ze juist wel ruimte te geven, is er een moment van oefenen en kunnen ze succeservaringen opdoen.

Geef complimentjes

Kinderen met taal- en spraakproblemen zijn zich vaak bewust van hun communicatieproblemen. Geef complimentjes als iets goed gaat of als uw kind erg zijn best doet. Dat geeft zelfvertrouwen.

Vat samen wat u wel begrepen heeft

Als een kind slecht verstaanbaar spreekt, is het vaak moeilijk om hem te begrijpen. Probeer zoveel mogelijk signalen op te vangen door te kijken naar zijn gebaren, gezichtsuitdrukking en bewegingen. Herhaal wat u denkt wat uw kind zegt. Dit helpt uw kind om verder te vertellen, en u controleert ermee of u het goed begrepen heeft.

'Dus jullie gingen naar de open en toen...!'

Praten moet leuk blijven

Let vooral op wat uw kind u probeert te vertellen en niet te veel op de manier waarop uw kind praat. Als een kind veel wordt verbeterd of veel op verzoek moet benoemen, kan het praten minder fijn vinden. Zegt een kind iets niet goed, herhaal het dan zelf wel correct. Het kind hoort dan toch de goede vorm. Bijvoorbeeld: zegt uw kind *'tittle oppe toel'*, dan kunt u antwoorden: *'Ja, zitten op je stoel'*.

Maak goed contact

Communiceren is contact maken, begrijpen en begrepen worden. Voor communicatie zijn niet altijd woorden nodig. Gebaren, lichaamstaal, gezichtsuitdrukking, samen ergens om lachen, knuffelen en stoeien: allemaal middelen die de communicatie met een kind met een taal- en spraakprobleem makkelijker maken. Er zijn veel (natuurlijke) gebaren waarmee u iets duidelijk kunt maken. Bijvoorbeeld het gebaar voor *Mmm, lekker!*, waarbij u uw hand naast uw oor heen en weer beweegt. Of het gebaar voor *Kom maar!*, waarbij u uw kind wenkt met uw hand. Een kind zal door deze visuele ondersteuning de taal beter leren begrijpen.

Benader uw kind op ooghoogte

Communiceren gaat makkelijker als je elkaars gezicht ziet en op niet te grote afstand van elkaar bent. Als u bijvoorbeeld op uw hurken zit, kan een kind uw gezicht goed zien. U zult vanuit deze houding ook merken dat uw kind andere dingen ziet dan u. Bij een bezoek aan de kinderboerderij ziet uw kind bijvoorbeeld misschien helemaal geen dieren, maar alleen het hek voor zich. Daar kunt u dan rekening mee houden.

Betrek uw kind zoveel mogelijk bij wat u doet

Kinderen leren taal door imitatie. Benoem steeds wat u ziet of wat uw kind aanwijst. Benoem ook uw eigen handelingen en die van uw kind. Bent u samen op stap, praat dan over alles wat er te zien en te beleven valt. U kunt het attent maken op allerlei dingen en er over vertellen. Als u zelf met activiteiten bezig bent, probeer dan uw kind daar zo veel mogelijk bij te betrekken. Leg uit wat u doet. Bent u bijvoorbeeld aan het koken, dan kunt u uw kind kleine klusjes laten doen. Vertel daarbij wat het aan het doen is, zoals de wortels schillen of water in de pan doen.

Maak dingen visueel

Voor jonge kinderen die de taal niet goed begrijpen kunnen bepaalde gebeurtenissen soms onverwacht komen als ze alleen met taal worden aangekondigd. Ze kunnen er dan van schrikken of het er niet mee eens zijn. Als je bijvoorbeeld eerst de jas laat zien voordat je hem aantrekt, weet het kind dat hij zijn jas gaat aantrekken en naar buiten gaat. Wilt u vragen of uw kind drinken wil, dan kunt u de beker laten zien. Met foto's kunt u bijvoorbeeld uitleggen bij wie jullie op bezoek gaan.

Een rustige omgeving

Zorg voor een rustige omgeving als u met uw kind praat. Kinderen met taal- en spraakproblemen hebben niet altijd genoeg aan een 'half woord' om iemand te begrijpen. Voor hen is het extra belangrijk dat ze zo veel mogelijk horen van wat gezegd wordt. En in een rustige omgeving kan uw kind de woorden beter verstaan.

Volgen-aanpassen-toevoegen

Laat uw kind in de communicatie de leiding nemen. Kijk waar het mee bezig is. Door te wachten ziet u welke initiatieven uw kind neemt. Door te luisteren geeft u uw kind ruimte om te vertellen. Ga mee in het spel van het kind en verwoord de handelingen van uw kind en van uzelf. Probeer te voorkomen dat u het spel bepaalt, laat de regie bij uw kind. Voeg af en toe nieuwe (spel)elementen of taal toe. Daardoor kunt u het spel en de taal van uw kind uitbreiden.

Bijvoorbeeld: uw kind speelt met een serviesje. U gaat erbij zitten, kijkt wat het kind doet en verwoordt de handeling: *'Jij maakt thee, heet water erin, theezakje.'*

Uw kind schenkt een kopje in, geeft dit aan u en zegt: *'Koppe thee'*, U zegt: *'Dank je wel, lekker zeg, een kopje thee.'*

Uw kind zegt: *'Nogge thee?'*

U zegt: *'Ja lekker, nog een kopje thee. Au, de thee is heet, ik moet eerst blazen.'*

Als het gesprek gaat over dingen die kinderen op dat moment kunnen zien, horen, voelen of ruiken, dan kunnen zij de woorden direct koppelen aan deze ervaringen. Zo kunnen zij de taal beter onthouden.

Pas uw zinslengte aan

Bij jonge kinderen passen ouders meestal vanzelf hun taal aan het niveau van hun kind aan. Kinderen kunnen de taal hierdoor makkelijker begrijpen. Dit geldt ook voor kinderen met een taal- en spraakprobleem. Probeer in zinnen te praten die het kind kan begrijpen en die niet te lang zijn. Maak wel zelf gebruik van goed lopende, grammaticaal kloppende zinnen en bestaande woorden.

Kies speelgoed waarmee je samen kunt spelen

Een serviesje, garage of treinbaan nodigt meer uit tot samenspel en taalaanbod dan bijvoorbeeld een computerspelletje. Ook activiteiten als koekjes bakken, afwassen of boodschappen doen, lenen zich uitstekend voor gesprekjes met kinderen.

Ja lekker,
nog een
kopje thee.
Au, de thee
is heet,
ik moet eerst
blazen.

Speel om-de-beurt spelletjes

Doe spelletjes waarbij kinderen het beurtgedrag kunnen leren. Bij heel jonge kinderen kun je een leuke handeling om de beurt doen. Bijvoorbeeld een bal laten rollen of een blokje ergens in stoppen. Bij wat oudere kinderen kun je eenvoudige (bord)spelletjes aan tafel doen.

Lees regelmatig voor

Voorlezen is voor alle kinderen belangrijk, maar voor kinderen met een taal- en spraakprobleem geldt dat nog sterker. Voorlezen en samen naar de plaatjes kijken, kan gezellig zijn en is leerzaam voor het kind. Kies boekjes die het kind leuk vindt. Peuters vinden plaatjes kijken en benoemen vaak leuker dan echt voorlezen. Reageer op wat uw kind over het boekje wil vertellen. Bij kleuters en oudere kinderen kun je echt een verhaaltje vertellen.

Houd het kort als uw kind nog niet zo lang bezig kan zijn met boekjes. Kinderen met een taal- en spraakprobleem hebben regelmatig geen geduld om lang te luisteren. Dat is begrijpelijk. Ze snappen vaak niet alles en raken gemakkelijk de draad van het verhaal kwijt. Korte verhaaltjes en rijmpjes zijn dan meer geschikt. Las pauzes in, zodat het kind de taal beter kan verwerken. Stop gewoon als uw kind geen interesse meer heeft.

Pas het boekje aan de mogelijkheden van uw kind aan. U kunt een verhaal bijvoorbeeld inkorten. Of u kunt de eerste keren minder moeilijke woorden gebruiken. Bij prentenboeken kunt u eerst de plaatjes laten zien, zodat uw kind al weet wat er komt. Zo kan uw kind het verhaal beter begrijpen.

Gebruik het boek ook om samen te praten: benoem de dingen op de plaatjes en laat het kind dingen aanwijzen. Verwijs ook naar de werkelijkheid, bijvoorbeeld: *'Kijk deze bal heb jij ook'*. of *'Wij zagen vandaag ook een koe, toch?'*

Zing liedjes en gebruik versjes en rijmpjes

Liedjes, versjes met een vast ritme, rijmwoorden en gebaren zijn een houvast bij het leren praten. De melodie van het liedje geeft uw kind een extra steuntje bij het maken en onthouden van woorden en zinnen. Na veel herhaling kan uw kind het laatste woord aanvullen.

Op een grote paddestoel rood met witte...? stippen.

Zat kabouter Spillebeen heen en weer te...? wippen.

Krak zei de paddestoel met een diepe...? zucht.

Viel kabouter Spillebeen met zijn beentjes in de...? lucht.

Niet alleen de melodie, maar ook de bewegingen bij 'wippen', 'krak', 'zucht', 'beentjes in de lucht' helpen uw kind zich het liedje te herinneren.

De kracht van herhaling

Kinderen vinden het vaak heerlijk om eindeloos hetzelfde boekje te bekijken of uit hetzelfde boekje voorgelezen te worden. Ze leren veel van herhaling en kunnen langzaam aan zinnen uit een bekend verhaal of rijmpje aanvullen. Zo kan een kind actief aan het verhaal bijdragen. Sommige verhalen lenen zich er prima voor om een steeds terugkerende zin te zeggen, bijvoorbeeld: *'Mama waar b n je?'* Uw kind doet dan ervaring op met het uitspreken van een zin en krijgt gevoel voor de zinsmelodie.

Gebruik ook in een situatie steeds eenzelfde soort zin. Bijvoorbeeld bij het uitdelen van koekjes: *'Een koekje voor papa, een koekje voor mama, en een koekje voor Esra.'*

Of een vast bedritueel: *'Dag mama, dag papa, dag Lars, slaap lekker.'*

Bij het aankleden: *'Trui aan, ene arm, andere arm. En nu doen we je broek aan, je ene been, je andere been, je sokken...!'*

Ondersteuning met gebaren

Praten is een hoorbare vorm van taal. Gebaren, gezichtsuitdrukkingen (lichaamstaal) of een geschreven tekst zijn zichtbare vormen van taal. Allemaal dragen ze bij aan de communicatie met anderen. Over van alles wat niet zichtbaar aanwezig is. Dit kan met gesproken taal, maar ook met gebarentaal of met een combinatie van beide talen, bijvoorbeeld Nederlands ondersteund met Gebaren.

Wegwijzer

FENAC is de Federatie van Nederlandse Audiologische Centra. Op www.fenac.nl vindt u veel voorlichtingsmateriaal en de adressen van alle aangesloten Audiologisch Centra in het land.

Stichting Hoormij is de belangenbehartiger voor iedereen met een gehoorandoening of taalontwikkelingsstoornis.

Op www.stichtinghoormij.nl vindt u veel onafhankelijke informatie. De site biedt ook de mogelijkheid met anderen in contact te komen en ervaringen uit te wisselen.

Voor meer informatie over meertalig opvoeden, zie www.kindentaal.nl, klik door naar Meer taligheid.

Op www.kindentaal.nl vindt u meer tips om de communicatie met uw kind te verbeteren.

Op www.taalspraak.nl kunt u zoeken op locatie of onderwerp naar taal- en spraakorganisaties die uw kind het beste kunnen helpen met taal- en spraakproblemen.

FENAC voorlichtingsmateriaal

Brochures

- Uw baby hoort niet goed, wat nu?
- Taal- en spraakproblemen bij kinderen
- Kinderen en slechthorendheid
- Kinderen met een tijdelijk verminderd gehoor
- Horen met één oor
- Tips voor hoortoestelgebruikers
- Slechthorendheid op het werk
- Het Audiologisch Centrum
- Technische hulpmiddelen voor slechthorenden
- Plots- en laatdoof
- Kinderen met luisterproblemen
- Tinnitus (oorsuizen)
- Slechthorendheid en een verstandelijke beperking

Boek

- Een muis in je oor
Voorleesboekje voor kinderen van 4-10 jaar om zowel bij kinderen als volwassenen meer begrip te kweken voor slechthorendheid.

Dvd

- Sorry, wat zeg je?

Audiogram

- A3
- A4

Hoorwaaijer

- Gebruik van het hoortoestel

Bannerpen

- Balpen met tips voor gesprekken waarbij één van de personen slechthorend is.

Bestelwijze

U kunt bovenstaand materiaal bestellen bij het bureau van de FENAC te Utrecht. Dit kan schriftelijk, per e-mail of via de website www.fenac.nl.

FENC